

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

زمان پذیرش نهایی: ۹۹/۱۱/۲۵

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی نقش آمایش شهری در توسعه پایدار گردشگری

حمیدرضا جودکی^۱، ابراهیم فروزان مهر^۲

۱- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

۲- دانشجوی دکتری رشته جغرفیا و برنامه ریزی شهری

jodaki@iaau.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش توصیفی - تحلیلی با استفاده از ابزار پرسشنامه می باشد. هدف این پژوهش بررسی نقش آمایش شهری در توسعه پایدار گردشگری می باشد. جامعه آماری پژوهش، دانشجویان دانشگاه آزاد اسلام شهر بوده اند و تعداد نمونه کوکران ۵۰ نفر انتخاب شد. روایی سؤالات پرسشنامه توسط اساتید و متخصصان مورد تأیید قرار گرفت، پایایی آن نیز با آزمون آلفای کرونباخ ۰.۷۸ محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده های حاصل از پرسشنامه، از نرم افزار spss استفاده شده است. آزمون کولموگروف اسمیرنوف نرمال بودن داده ها را نشان داد که در نهایت برای بررسی فرضیات پژوهش از آزمون های t استودنت استفاده شده است. نتایج آزمون t استودنت نشان داد نتایج حاکی از آن بود که آمایش شهری با سطح اطمینان ۹۵٪ و سطح معناداری $p < 0.05$ بر توسعه پایدار گردشگری نقش دارد.

واژگان کلیدی: آمایش شهری، توسعه پایدار، گردشگری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱-مقدمه

گردشگری یکی از پر رونق ترین و سریعترین شاخه های رشد اقتصادی در جهان امروز به شمار می آید. در نیم قرن اخیر، صنعت گردشگری از عوامل اصلی سهمیم در رونق اقتصادی بسیاری از کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه شناخته شده (اکبریان رونیزی و رستگار، ۱۳۹۸). امروزه گردشگری به یکی از بزرگترین و پردرآمدترین صنایع در اقتصاد جهان تبدیل شده و به عنوان بستری جهت ایجاد تغییرات اجتماعی و اقتصادی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به شمار می رود. گردشگری ابزار قدرتمندی برای توسعه ملی است که در بسیاری از کشورهای توسعه یافته درآمد حاصل از این صنعت منبع مهمی برای جبران اعتبارات دیگر بخش های زیربنایی جامعه است گردشگری مقوله ای چندبعدی است که با ارکان، عوامل، سازمان ها و نهادهای متعدد و همچنین مردم میزبان ارتباط دارد(ابراهیم پور و همکاران، ۱۳۹۶). تعداد گردشگران جهانی از ۲۵ میلیون نفر در سال ۱۹۵۰ سپس به ۶۷۴ میلیون نفر در سال ۲۰۰۰ رسیده است. همچنین به یک میلیارد و ۲۳۵ میلیون نفر در سال ۲۰۱۶ رسیده است(اکبریان رونیزی و رستگار، ۱۳۹۸). بازاریابی برای تداوم حیات صنعت گردشگری بسیار ضروری و لازم است در واقع به وسیله روش های بازاریابی می توان گردشگران را جذب مقاصد موردنظر کرد. بدیهی است که بهره گیری مناسب از ظرفیت های گردشگری نیازمند مطالعه بررسی و برنامه ریزی دقیق است درواقع تدوین یک برنامه جامع و منسجم که جایگاه و وضعیت موجود این صنعت را مشخص نموده و راهکارها و راهبردهای مناسبی را برای رسیدن به وضعیت مطلوب ارایه دهد لازم و ضروری به نظر می رسد مدل امیخته بازاریابی 4p یکی از مباحث مورد توجه در بازاریابی گردشگری و از جمله مفاهیمی است که می تواند در تبیین وضعیت موجود و برنامه ریزی برای رسیدن به وضعیت مطلوب صنعت گردشگری یک منطقه مورد استفاده قرارگیرد(حسینی کلکوه و حبیبی، ۱۳۹۴). گردشگری به صورت قابل توجهی به توسعه اقتصادی کشورهای میزبان کمک می کند. تحقیقات نشان داده است که کشورهای در حال توسعه میتوانند به درآمدهای توریستی به عنوان یک منبع درآمدی مهم تکیه کنند و سهم قابل توجهی در تولید ناخالص داخلی این کشورها داشته باشد(آزم و همکاران ، ۲۰۱۸: ۳۳۱). آمایش سرزمین، یک امر علمی با رویکردی فضایی و منطقه ای در شناخت توانمندی های توسعه با توجه به قابلیت های مکانی می باشد. توسعه نیز در عصر پسامدرن مبنای چند بعدی یافته و از حالت تک نگری و بخشی بودن گذار نموده است. تعامل آمایش سرزمین و توسعه فضایی هدفی چون عدالت جغرافیایی را دنبال می نماید که از طریق ایجاد رفاه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی فراهم می آید(پوراصغر سنگاچین و ویسی، ۱۳۹۶: ۱۸۱). آمایش سرزمین برای توسعه گردشگری بومی، شامل دسترسی به منطقه با ایجاد شبکه حمل و نقل مناسب، افزایش کیفیت و کمیت خدمات گردشگری، آموزش و تعلیم ساکنان محل در رابطه با گردشگری در منطقه، بازاریابی و برنامه های تشویقی برای جذب گردشگر، مدیریت و اجرای بهینه طرح توسعه گردشگری می باشد. اولویت اساسی در آمایش سرزمین در رابطه با عرضه گردشگری، بررسی جاذبه های گردشگری موجود در یک منطقه می باشد(رحیمی و هوشیار، ۱۳۹۸: ۳۱۷). هدف برنامه ریزی فضایی و آمایش سرزمین توزیع فعالیتها و منابع اقتصادی اجتماعی و ظرفیت های آشکار و پنهان سرزمین ها، با توجه به

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

تحولها و دگرگونی های زمان و نیازها، دنبال می شود. از طریق این توزیع فعالیت ها و منابع است که آینده مطلوب یا همان توسعه دست یافتنی است، اما این توزیع منابع و فعالیت ها باید با دیدی بلندمدت و با بهره برداری بهینه از امکانات و آشکارکردن نقش و مسئولیت خاص هر منطقه براساس توانمندی ها و قابلیت های آن و هماهنگ با دیگر مناطق اجرا شود (تیمانی و دباغی، ۱۳۹۴: ۵۰۴). برای تحقق یافتن و اجرایی کردن این آینده مطلوب، که شاید بتوان آن را توسعه متوازن نامید، نیاز به سندی است که امکانات طبیعی و انسانی هر منطقه را در برنامه ریزی خود بگنجانند و تمامی بخش های کشور را در نظر داشته باشد. برای خلق چنین سندی نیاز به این است که موانع و چالش های پیش روی برنامه های اجرا شده شناخته شوند و در نگارش چشم انداز توسعه ای کشور این موانع و مشکلات به حداقل میزان خود کاهش یابند. به این منظور، بررسی و تحلیل موانع و مشکلات طرح های آمایش سرزمین اجرا شده به صورت خاص و برنامه های عمرانی کشور، به صورت عام، اهمیت بسیاری دارد؛ زیرا شناخت مشکلات طرح های قبلی تا اندازه های کمک می کند تا در نگارش و اجرای طرح های آمایشی بعدی از آن موانع و مشکلات اجتناب کرد و از این راه به آینده مطلوب یا همان توسعه متوازن دست یافت (اکبری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰)

۲- پیشینه پژوهش

کرامتی نیا و شاهرودی (۱۳۹۶)، پژوهشی با عنوان " نقش آمایش شهری در توسعه پایدار گردشگری (نمونه موردی: شهر بروجرد)" انجام دادند. نتایج حاصله از این تحقیق حاکی از وجود شرایط اقلیمی مناسب و آثار تاریخی متنوع و زیبای جاذب گردشگری است اما ضعف زیرساخت ها و سوء مدیریت گردشگری و نیز محدودیت های سرمایه گذاری باعث شده است که علی رغم توان های محیطی، صنعت گردشگری در شهرستان بروجرد وضعیت مطلوبی نداشته باشد.

احمدی شاپورآبادی و همکاران (۱۳۹۴)، پژوهشی با عنوان " تحلیلی بر توسعه گردشگری مذهبی با تأکید بر الزامات آمایش سرزمین در طراحی شهری نمونه موردی : بلوار پیامبر اعظم قم، بزرگترین محور معنوی جهان اسلام" انجام دادند. در طراحی شهری فرآیندی است که به شکلهای فیزیکی بافتهای مختلف شهری منجر میشود و آمایش سرزمین، یک امر علمی با رویکردی فضایی و منطقهای در شناخت توانمندیهای توسعه با توجه بهقابلیتهای مکانی است. امروزه یکی از الزامات اساسی که در مباحث طراحی شهری مطرح میشود بحث آمایش شهری و سرزمین و رعایت الزامات و ملاحظات آن در طراحی شهری است. از جمله عرصه های پیوندی این دو مقوله (طراحی شهری و آمایش سرزمین) عرصه گردشگری مذهبی است. بلوار پیامبر اعظم بهعنوان بزرگترین بلوار مذهبی بدون شک میتواند نقش بیبدیلی در حوزه گردشگری مذهبی شهر قم ایفا نماید. روش تحقیق پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی توسعه های و از نظر ماهیت توصیفی تحلیلی است. برای جمعآوری اطلاعات ترکیبی از روشهای میدانی، کتابخانهای و اسنادی استفاده شده است. در نهایت آنچه که از ملاحظات آمایشی باید در طراحی این بلوار مدنظر قرار گیرد به طور خلاصه با دیدگاه ارتقاء کیفیت اقتصادی، اجتماعی، محیطی، فضایی محور با تکیه بر حفظ هویت شهر قم و توسعه ارزشهایمذهبی شامل: برنامه ریزی و اجرای هزینه سرانه خدمات، در نظر گرفتن محور به عنوان جاذبه زیارتی - فرهنگی، ساماندهی اماکن زیارتی در بافت شهر همسو با محور به واسطه تداوم حیات خاطرهای و اجتماعی در فضا، تهیه طرح جامع گردشگری در سطح استان و شهر قم با توجه به توان اکولوژیکی به منظور توسعه پایدار صنعت گردشگری، و.... است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

پروا صغر سنگاچین و ویسی (۱۳۹۰)، پژوهشی با عنوان " آمایش سرزمین مبنایی برای توسعه صنعت گردشگری پایدار " انجام دادند. در این میان گردشگری یکی از ابعاد چند بعدی توسعه فضایی یک منطقه می باشد. از این رو در آمایش سرزمین یکی از قابلیت های فضایی مورد بررسی قابلیت گردشگری هر منطقه است تا با شناسایی آن و در چارچوب پایداری بستری برای توسعه فضایی فراهم آید. آمایش سرزمین در زمینه گردشگری در هر منطقه از طریق امکان سنجی توسعه گردشگری صورت می گیرد تا از این طریق قابلیت های توسعه گردشگری، باز شناخته شود. مقاله حاضر در چارچوب آمایش سرزمین، قابلیت های گردشگری در زمینه توسعه فضایی راه، تبیین و تحلیل نموده و بر مبنای آمایش سرزمین در زمینه گردشگری به مطالعه موردی استان خراسان رضوی پرداخته است.

۳- مبنای نظری تحقیق

۳-۱ گردشگری

بر اساس نظر میل و موریسون، گردشگری به فعالیتی اطلاق می شود که در زمان سفر گردشگران به وقوع می پیوندد و در بر گیرنده همه موضوعات از قبیل برنامه ریزی سفر، مسافرت به مکان مورد نظر، اقامت در آنجا بازگشت و یادآوری خاطرات سفر بعد از بازگشت می باشد. کارشناسان علوم اقتصادی، اظهار داشتند گردشگری به عنوان بزرگ ترین و متنوع ترین صنعت در دنیا می باشد؛ به طوری که بسیاری از کشورها به ویژه کشورهای توسعه یافته، این صنعت را به عنوان منبع اصلی ایجاد درآمد، اشتغال زایی رشد بخش خصوصی و توسعه زیربنایی می دانند (حسینی و شجاعی، ۱۳۹۹). از گردشگری تعاریف متعددی بیان شده است. لیکن تعریف بیان شده توسط سازمان جهانی گردشگری بیش از سایر تعاریف مورد توافق است. بنابر این تعریف، گردشگری فعالیتهای مسافرتی افراد و اقامت در خارج از محیط دائم زندگی آنها برای بیش از بیست و چهار ساعت و کمتر از یک سال به قصد تفریح، تجارت و اهداف دیگر است (ارغا و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۰). گردشگری مفهومی فراگیر و گسترده است که تاریخچه آن به سال ۱۸۱۱ بازمی گردد (داس^۱، ۲۰۰۹: ۱). لغت توریسم از کلمه تور (tour) به معنای گشتن اخذ شده است که ریشه در لغت لاتین tours به معنای دور زدن، رفت و برگشت بین مبدأ و مقصد و چرخش دارد که از یونانی به اسپانیا، فرانسه، و در نهایت به انگلیس راه یافته است. در فرهنگ لغت لانگمن توریسم به معنای مسافرت و تفریح برای سرگرمی معنا شده است. در یکی از تعاریف کمیته متخصصین آمار جامع ملل، گردشگر به کسی اطلاق شده که که محل اقامت دائم خود را حداقل به مدت ۲۴ ساعت ترک گفته در کشور دیگری اقامت گزیند. لازم به ذکر است که اگر هدف فرد بازدیدکننده یا مسافر کسب درآمد از طریق اشتغال در مقصد باشد، آن فرد گردشگر محسوب نمی شود (واحد پور و جعفری، ۱۳۹۰: ۸۷). گردشگری معادل فارسی و کاملاً دقیق واژه TOURISM و زبان انگلیسی فرانسه و آلمانی است که به صورت مصطلح در زبان فارسی به شکل جهانگردی ترجمه شده است. ریشه این واژه از اصطلاح TORNUS یونانی و لاتین گرفته شد، که یکی از معانی آن گردش کردن و یا گشتن است و با پسوند ISM یا گری به صورت اسم مصدر TOURISM یا گردشگری در آمده است (خاتون آبادی، ۱۳۸۴: ۲). گردشگری، مجموعه فعالیت های افرادی است که به نقاطی خارج از محیط معمول زندگی خودش به مدت حداکثر یکسال متوالی سفر می کنند و هدف آنها از سفر اقدام به هر فعالیتی غیر از استخدام

¹-Das

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

کاری توسط موسسه یا فردی در محل دیدارها است. گردشگری یکی از صنایع توسعه یافته نیمه دوم قرن بیستم است که اغلب از آن به منزلهٔ اکلید رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه یاد گردشگری می‌شود. گردشگری یکی از اشکال اوقات فراغت است که تابع دو متغیر زمان و مکان است و با توجه به این دو متغیر شیوه‌های متفاوت و متنوعی از گذران اوقات فراغت و گردشگری به وجود می‌آید. از بعد زمان می‌توان آن را به کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت تقسیم نمود. از این نظر فعال نمودن هریک از اشکال مستلزم برنامه ریزی می‌باشد (مقدسی نیا و سعیدی پور، ۱۳۹۱).

در میان صنایع خدماتی، صنعت گردشگری یکی از بخش‌های پیشتاز و در حال رشد در سطح بین‌المللی است (حیدر زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۶). صنعت گردشگری در دهه‌های اخیر روند رو به رشدی را طی کرده و تاثیر بسیار زیادی در اقتصاد کشورها داشته است. گردشگری بخش عمده‌ی اقتصاد جهانی را تشکیل داده و یکی از بزرگترین فعالیت‌های خدماتی جهان می‌باشد. طبق پیش‌بینی‌های سازمان جهانی گردشگری تعداد گردشگران در سال ۲۰۳۰ به ۱.۸ میلیارد نفر خواهد رسید. فعالیت‌های گردشگری امروزه به عنوان یکی از مهمترین و پویاترین فعالیت‌ها در جهان مطرح است و در تمامی عرصه‌ها، چه در سطح جهانی ملی و منطقه‌ای مورد توجه برنامه ریزان دولتی و شرکت‌های خصوصی قرار گرفته‌اند (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱). به عبارت دیگر گردشگری به عنوان سومین صنعت (پس از نفت و خودروسازی) و یکی از ارکان اصلی اقتصاد جهانی محسوب می‌شود. در حال حاضر صنعت گردشگری یکی از منابع مهم تولید، درآمد، اشتغال و ایجاد زیرساخت‌ها برای نیل به توسعه پایدار محسوب می‌شود (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱). گردشگری به طور کلی به علت خصلت بین‌رشته‌ای خود قابلیت نگرش‌های متفاوت را دارا می‌باشد، که خود سبب ارائه تعاریف بسیاری از آن گردیده است. در تعاریف اولیه بیشتر بر بعد فاصله تأکید گردیده و گردشگران بر مبنای فاصله‌ای که از محل مسکونی داشتند، طبقه‌بندی می‌شدند. به گونه‌ای که کمیسیون ملی گردشگری آمریکا (۱۹۷۳) در تعریف گردشگری داخلی فاصله پنجاه مایل را در نظر گرفته که دربرگیرنده تمامی سفرها به جز سفر برای کار می‌دشد. تعاریف فاصله‌ای صرف نظر از خطا و اشتباهات، تنها به این دلیل که کمیته اقتصادی و آماری را برای پدیده گردشگری آماده می‌کند، مورد قبول واقع گردید. درحالی که این تعاریف فاصله‌ای به تنهایی نمی‌توانست گردشگری را به خوبی توصیف کند. آنها تنها بر جنبه تقاضا تأکید داشتند و عرضه و همچنین اثرات ناشی از گردشگری را نادیده می‌گیرند. از این رو گردشگری به تعاریف دیگری احتیاج پیدا می‌کند. بر این مبنا تعاریف دیگری ارائه می‌گردد که هر یک از آنها در ابعاد مختلف، گردشگری را توصیف می‌کنند. در بعد جغرافیایی گردشگری زمانی از فعالیت گذران اوقات فراغت یا تفریح که مستلزم غیب شبانه از مکان مسکونی عادی است تعریف می‌شود. از بعد اجتماعی نیز تعریف گردشگری، فصل مشترک بین زندگی عادی ساکنان بومی و زندگی غیرعادی گردشگران را دربر می‌گیرد. این دو تعریف خود نشان‌دهنده تمایز مابین تعاریف مختلف از گردشگری است. که هر یک برگرفته از آیتم‌های موردنظر در مطالعات گردشگری می‌باشند. همراه با تقسیم بندی مسافرت‌ها نگرش کل نگر در چارچوب مطالعات سیستماتیک، همه اجزای گردشگری، کارکردها و ساختارهایش در ارتباط با هم و شیوه‌های که تحت تأثیر قرار داده یا تحت تأثیر قرار می‌گیرد و اشکال و عوامل مرتبط با آن مورد مطالعه قرار گرفت. گردشگری در این چارچوب این گونه تعریف می‌شود: گردشگری مجموع پدیده‌ها و ارتباط‌های ناشی از کنش متقابل میان گردشگران، سرمایه، دولت‌های میزبان، جوامع میزبان، دانشگاه‌های جامعه و سازمان‌های غیردولتی، در فرآیند جذب، حمل و نقل، پذیرایی و کنترل این گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان می‌باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مراکز شهری، به علت داشتن جاذبه های تاریخی و فرهنگی، غالباً مقاصد گردشگری مهمی به شمار می روند. شهرها با جاذبه های متنوعی همچون موزه ها، بناهای یادبود، سالن های تئاتر، استادیوم های ورزشی، پارک ها، شهربازی، مراکز خرید، مناطقی با معماری تاریخی و مکان هایی مربوط به حوادث مهم یا افراد مشهور گردشگران بسیاری را جذب می کنند. بنابراین، حجم زیادی از امکانات گردشگری همچون محل سکونت، سرو غذا، ارتباطات و حمل و نقل و سایر خدمات گردشگری در شهرها واقع اند که بازدیدکنندگان از شهرها و مناطق اطراف آن از این امکانات بهره می برند (حیدری و دهقان، ۱۳۹۸: ۱۴۸).

۲-۳ منافع حاصل از صنعت گردشگری

منافع حاصل از صنعت گردشگری را می توان به صورت زیر خلاصه نمود:

♣ افزایش درآمد برای جامعه ملی کشور

گردشگری، فرصتی را برای ایجاد کسب و کارهای جدید و در نتیجه ایجاد اشتغال فراهم می کند. به علاوه محرکی برای سرمایه گذاری و حمایت از خدمات ملی و بین الملل خواهد بود.

♣ مدیریت پایدار زمین

گردشگری می تواند جوامع مختلف را با امکانات، زیرساخت ها و فرصت های جدید کشاورزی، صنعتی و فناوری آشنا نماید. لذا این صنعت با مهیا نمودن امکانات مدرن برای استفاده از زمین و منابع طبیعی، می تواند به نیرویی برای مدیریت پایدار زمین در جهان و حفظ آن برای نسل های آینده تبدیل شود.

♣ تقویت درک فرهنگی

صنعت گردشگری می تواند مشوقی برای معرفی صنایع دستی کشورها باشد که منجر به استفاده مستمر و پایدار از تنوع زیستی از طریق تعامل بین گردشگری و ارزش های فرهنگی و ملی هر کشور می شود.

♣ مشوق های اقتصادی برای حفاظت از محیط زیست

این صنعت می تواند ارزش های اقتصادی ملموسی را برای آورد. از سویی دیگر درآمد حاصل از گردشگری می تواند به طور مستقیم برای حفاظت از محیط زیست یک کشور مصرف شود.

♣ اشتغال زایی

توسعه این صنعت می تواند فرصت های شغلی جدیدی را به طور مستقیم در خود صنعت از جمله هتل ها، آژانس های مسافرتی، رستوران ها و ... ایجاد نموده؛ همچنین به صورت غیرمستقیم نیز می تواند با ایجاد کسب و کارهای کوچک و جدید، مشاغل مختلف جدیدی را در اقتصاد یک کشور ایجاد کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

♣ فراهم نمودن فرصت های جدید برای فروش محصولات جدید

از آن جا که براساس نیازهای گردشگران، فعالیت های صنعتی خاصی می تواند در هر کشور شکل گیرد. لذا این صنعت می تواند در طیف گسترده ای محرک ساخت و ساز، تجارت، ایجاد صنایع غذایی، صنایع دستی، حمل و نقل، ارتباطات و ... شود. بنابراین گردشگری می تواند رشد تولید صنعتی و خدماتی را برای کشورها به ارمغان آورده و سهم زیادی را در تولید ناخالص داخلی یک کشور داشته باشد.

♣ محرک صادرات ملی و بین المللی

حضور گردشگر در یک کشور باعث می شود که محصولات داخلی با حذف انواع هزینه های مربوط به صادرات و حمل و نقل به خارج ارسال شده و از این طریق سبب معرفی و بازاریابی محصولات یک کشور به کشوری دیگر شده و از این طریق توسعه صادرات را برای کشورها به ارمغان می آورد.

♣ افزایش کیفیت زندگی و کاهش فقر

گردشگری می تواند با بهبود خدمات اجتماعی، زیرساخت ها و سایر خدمات رفاهی استانداردهای زندگی را در یک کشور بالا برده و در نتیجه سبب کاهش فقر شود. توسعه زیرساخت ها. گردشگری می تواند با سرمایه گذاری بر روی زیرساخت های اساسی از قبیل شبکه های حمل و نقل مانند راه آهن، شبکه های ارتباطی و ... سبب توسعه و رشد آنها شود.

♣ بهبود کیفیت محیط زیست

از نظر گردشگران، یکی از شرایط اساسی گردشگری، محیطی زیبا، تمیز و دور از هرگونه آلودگی های اجتماعی و زیست محیطی می باشد. لذا توجه و توسعه صنعت گردشگری سبب بهبود کیفیت محیط زیست در کشورها برای جذب تعداد گردشگران بیشتر می شود (یعقوبی منظری و آقا میری، ۱۳۹۶: ۲-۳).

۲-۴ توسعه پایدار گردشگری

در پایداری، سه جنبه اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی با هم به طور کامل در تعامل هستند. مفهوم توسعه پایدار از زمان ایجاد خود، که با عنوان الگوی توسعه تعریف شده، که نه تنها نیازهای نسل فعلی بلکه نیازهای نسل های بعدی را نیز برآورده می کند، در سراسر جهان پذیرفته شده است (یان و همکاران، ۲۰۱۸: ۴). مهمترین دستاوردهای توسعه پایدار گردشگری عبارتند از توجه همزمان به ابعاد اکولوژیکی، اقتصادی و فرهنگی اجتماعی، بهره گیری از رویکرد کل نگر در توسعه گردشگری، برنامه ریزی از پایین به بالا، کنترل آلودگی ها، توجه به رشد آگاهی اجتماعات محلی و توجه به عدالت درون نسلی و بین نسلی در توسعه گردشگری (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱). گردشگری پایدار، نوعی گردشگری است که حساب کامل اثرات اقتصادی، اجتماعی و محیطی حال و آینده را دارد و به نیازهای بازدیدکنندگان، صنعت گردشگری، محیط و جامعه میزبان توجه می کند. طبق این تعریف میتوان مشاهده کرد که مفهوم توسعه گردشگری پایدار، بیشترین تاکید را بر جامعه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

میزبان دارد. به منظور دستیابی به توسعه گردشگری، جامعه میزبان باید همزمان با حفظ یکپارچگی فرهنگی و محیطی منتفع شود. با استناد به تعریف سازمان جهانی جهانگردی، پیشنیاز توسعه گردشگری پایدار، تلفیق و هماهنگی اهداف اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی است. این امر متضمن تأمین منافع درازمدت جامعه میزبان، گردشگران و حفاظت از منابع طبیعی و میراث فرهنگی است (ابراهیم پور و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۲).

۳- آمایش شهری

آمایش شهری بخشی از آمایش سرزمین تمام کشور است که در محدوده ی جغرافیائی شهر عمل می کند. عمل آمایش شهری در واقعیت امر ابداعاً غریب نیست؛ وقتی ما به ساختن یک کارخانه یا به طور کلی تاسیس یک بنگاه، نوسازی یک خانه در شهر، کشیدن یک خیابان و امثال آنها می پردازیم مشغول آمایش کردن شهر شده ایم. هر یک از این عمل ها جزئی از اصلاح، بهبود و توسعه شهر به شمار می روند، و چون در تغییر شکل یا به اصطلاح چهره جغرافیایی شهر تاثیر می گذارند جزئی از آمایش سرزمین محسوب می شوند: آمایش شهری

با این همه آمایش شهری آنطور که جغرافیادانان کشور های در حال توسعه تصور و معرفی می کنند تقریباً همان جغرافیای شهری نیست. جغرافیا فقط شامل روشهای شناخت چهره ی زمین است و نه عمل بر روی آن که مستلزم روشهای آمایشی و قبل از همه اتخاذ سیاست یا سیاست هائی از آمایش سرزمین و آمایش شهری است. کلودیوس در سال ۱۹۵۰ نخستین تعریف از آمایش سرزمین را مطرح کرده است. او این تعریف را در مورد بستر جغرافیایی فرانسه به کار برده است. در تعریف وی چنین آمده: «آمایش سرزمین در جست و جوی بهترین توزیع انسان ها، به تبع منابع طبیعی و فعالیت های اقتصادی در پهنه سرزمین است. این جست و جو با یک دغدغه ثابت، مبتنی بر فراهم کردن بهترین شرایط سکونت، کار، بهداشت، تفریحات سالم و لذت از زندگی فرهنگی سالم محقق می گردد. هدف اصلی صرفاً یک اقتصاد شکوفا نیست بلکه بیشتر به دنبال زندگی خوب و شکوفایی بودن است در واقع مفروض بنیادی آمایش سرزمین این است که در جامعه امور در جای خود قرار ندارند. بنابراین با برنامه ریزی یا به اصطلاح چیدمان در گستره ملی و استانی باید به این ناهماهنگی پایان داد. با این برداشت، آمایش سرزمین زیربنای سازمان دهی توسعه منطبق های است و به بیانی دیگر، ابزار اصلی برنامه ریزی و تصمی مگیری منطبق های و ملی است. هدف آمایش سرزمین توزیع بهینه جمعیت و فعالیت در سرزمین است؛ به گونه ای که هر منطقه متناسب با قابلیت ها، نیازها و موقعیتش از طیف مناسبی از فعالیت های اقتصادی و اجتماعی بهره مند باشد و جمعیتی متناسب با توان و ظرفیت اقتصادی خود را بپذیرد. از نظر مفهوم، آمایش سرزمین برقراری تعادل بین سه عنصر انسان، فضا و فعالیت تعریف شده است و مقوله آمایش تلفیقی از سه علم اقتصاد، جغرافیا و جامع هشناسی است (بصیرت، ۱۳۹۰: ۴) با این حال، در طی زمان و برحسب رویکردهای مختلف، تعاریف گوناگونی از آمایش ارائه شده است. در رویکردهای متعارف، آمایش سرزمین را مجموعه ای از دانش ها، فنون، سیاست ها، بر نامه ها و اقدام ها و عملیات هماهنگ و منسجمی می دانند که به منظور سازمان دهی و نظم بخشیدن به فضاها و مکان های زیستی و جغرافیایی به کار گرفته می شود تا رابطه انسان، فضا و فعالیت ها به صورت متوازن و متعادل، با درک در نظر گرفتن مساوات و تمامی ملاحظات و اقتضانات طبیعی، فضایی، مکانی، جغرافیایی، انسانی زیست محیطی، اقتصادی و راهبردی تنظیم شود (اکبری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۴- روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش دارای ماهیتی توصیفی - تحلیلی است. برای تجزیه و تحلیل داده های حاصل از پرسشنامه، از نرم افزار spss استفاده شده است. گردآوری مطالب به کمک مطالعات اسنادی- کتابخانه‌ای و برداشت های میدانی از طریق ابزارهای مشاهده، تکمیل پرسشنامه (محقق ساخته) انجام گرفته است. روایی سؤالات پرسشنامه توسط اساتید و متخصصان مورد تأیید قرار گرفت، پایایی آن نیز با آزمون آلفای کرونباخ ۰.۷۸ محاسبه شد (جدول شماره ۱). جامعه آماری پژوهش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی اسلام شهر می باشند که با استفاده از فرمول کوکران ۵۰ نفر به عنوان نمونه، به صورت تصادفی انتخاب شدند و پرسشنامه بین آنها توزیع شد.

جدول (۱) مقدار آلفای کرونباخ

مقدار آلفا	ابعاد
۰.۷۸	آمایش شهری
۰.۸۷	توسعه پایدار گردشگری

۵- یافته های پژوهش

بر اساس جدول شماره (۲) آزمون کلموگروف-اسمیرنوف نشان داد که سطح معنی داری تمامی متغیرها از ۰.۰۵ کمتر می باشد لذا توزیع داده نرمال می باشد، به همین جهت برای بررسی فرضیه های پژوهش از آزمون پارامتریک t استودنت جهت بررسی فرضیه های پژوهش استفاده شده است.

جدول (۲) آزمون تعیین نرمال بودن متغیرهای تحقق

متغیر	آمایش شهری	توسعه پایدار گردشگری
تعداد پاسخگویان	۵۰	۵۰
میانگین	۳/۳۲۱	۳/۳۰۰
اختلاف میانگین	۰/۳۲۱	۰/۳۰۰
میانگین پرسشنامه	۳	۳
مقدار کلموگروف-اسمیرنوف	۰/۹۸۷	۰/۸۷۵
انحراف معیار	۴/۳۲۰	۴/۶۴۷
سطح معنی داری (Sig)	۰.۱۸	۰.۱۶

*(significance) p-value

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

قبل از اینکه نتایج جدول (۲) تفسیر شود، ذکر این نکته ضروری است که اگر مقدار p متغیرها بیشتر از سطح معناداری $0/05$ باشد نتیجه می‌شود که توزیع آن متغیر نرمال است. بنابراین با توجه به این نکته، نتایج خروجی جدول (۲) نشان می‌دهد که مقدار p مربوط به آزمون کلموگروف اسمیرنوف در نمرات تمام متغیرها بیشتر از $0/05$ می‌باشد، بنابراین نتیجه می‌شود که توزیع تمام متغیرها نرمال است. لذا برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از آزمون پارامتریک t استودنت استفاده می‌شود.

۵-۱ بررسی فرضیه پژوهش

فرضیه تحقیق: آمایش شهری در توسعه پایدار شهری گردشگری نقش دارد.

H1: آمایش شهری در توسعه پایدار شهری گردشگری نقش دارد.

H0: آمایش شهری در توسعه پایدار شهری گردشگری نقش ندارد.

این فرض به شکل ریاضی به صورت زیر است:

$$H_0: \mu_X \leq 3$$

$$H_1: \mu_X > 3$$

نتایج خروجی نرم افزار در جدول شماره (۳) آورده شده است:

جدول شماره (۳) نتایج حاصل از آزمون آماری t مربوط به اثبات فرضیه پژوهش

فرضیه تحقیق	تعداد نمونه	مقدار احتمال (p)	مقدار آماره استودنت T	میانگین	نتیجه
آمایش شهری در توسعه پایدار شهری گردشگری نقش دارد.	۵۰	۰.۰۰۴	۹/۰۲	۶/۴۱	تایید فرضیه H_1

بر اساس جدول (۳) با توجه به سطح معنی داری فرضیه اصلی تحقیق که برابر با $(sig=0.001)$ و همچنین مقدار آماره t استودنت که بیشتر از $(1/96)$ می‌باشد، فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می‌شود. برابر نظرات پاسخگویان میانگین مربوط به فرضیه دوم پژوهش "آمایش شهری در توسعه پایدار شهری گردشگری نقش دارد." اختلاف معناداری با میانگین پرسشنامه دارد. به عبارتی میانگین حاصل از فرضیه دوم تحقیق به طور معنی داری بیشتر از میزان پرسشنامه می‌باشد. بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که آمایش شهری با سطح اطمینان 95% بر توسعه پایدار گردشگری نقش دارد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۶- نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش آمایش شهری در توسعه پایدار گردشگری انجام شده است. با توجه به سطح معنی داری فرضیه اصلی تحقیق که برابر با (sig=0.001) و همچنین مقدار آماره t استودنت که بیشتر از (۱/۹۶) می باشد، فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می شود. برابر نظرات پاسخگویان میانگین مربوط به فرضیه دوم پژوهش "آمایش شهری در توسعه پایدار شهری گردشگری نقش دارد." اختلاف معناداری با میانگین پرسشنامه دارد. به عبارتی میانگین حاصل از فرضیه دوم تحقیق به طور معنی داری بیشتر از میزان پرسشنامه می باشد. بنابراین نتیجه گرفته می شود که آمایش شهری با سطح اطمینان ۹۵٪ بر توسعه پایدار گردشگری نقش دارد.

فهرست منابع

- ۱- ابراهیم پور، حبیب، بابایی، یاور، سخندان، ناز، بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت در توسعه گردشگری پایدار با نقش میانجی اثرات گردشگری (مطالعه موردی: شهر سرعین)، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال ۶، شماره ۲۲، صفحات ۱۱۸-۱۴۳، ۱۳۹۶.
- ۲- احمدی شاپورآبادی، مصطفی، تلخاب، امیر، تحلیلی بر توسعه گردشگری مذهبی با تأکید بر الزامات آمایش سرزمین در طراحی شهری نمونه موردی: بلوار پیامبر اعظم قم، بزرگترین محور معنوی جهان اسلام، هفتمین کنفرانس ملی برنامه ریزی و مدیریت شهری با تأکید بر راهبردهای توسعه شهری، ۱۳۹۴.
- ۳- اکبریان، سعید رضا، رستگار، ابراهیم، تحلیل و اولویت بندی مؤلفه های آمیخته بازاریابی در توسعه گردشگری شهری مورد: کلانشهر شیراز، برنامه ریزی شهری، دوره ۱، شماره ۳۸، صفحات ۲۵-۳۸، ۱۳۹۸.
- ۴- پوراصغر سناچین و ویسی، آمایش سرزمین مبنایی برای توسعه صنعت گردشگری پایدار، اقتصاد مالی (اقتصاد مالی و توسعه)، ۱۳۹۰.
- ۵- حسینی کلکوه، سید عادل، حبیبی، روزبه، بررسی تاثیر عوامل آمیخته بازاریابی 4p در افزایش جذب گردشگر مطالعه موردی شهرک تاریخی ماسوله، سومین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار، ۱۳۹۴.
- ۶- کرامتی نیا، محمد، شاهرودی، زینب، نقش آمایش شهری در توسعه پایدار گردشگری (نمونه موردی: شهر بروجرد)، سومین کنفرانس ملی مهندسی عمران، معماری و توسعه شهری، ۱۳۹۶.
- ۷- بصیرت، میثم، آمایش سرزمین، تهران، انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، ۱۳۹۰.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۸- اکبری، یونس، ایمانی جاجرمی، حسین، رستمعلی زاده، ولی اله، (۱۳۹۵)، تحلیل و بررسی موانع آمایش سرزمین در ایران، فصلنامه سیاست نامه علم و فناوری، دوره ۶، شماره ۳، ۱۳۹۵.

۹- خاتون آبادی، احمد. (۱۳۸۴)، جنبه هایی از توسعه پایدار (از اندیشه تا کنش)، انتشارات جهاد دانشگاهی دانشگاه صنعتی اصفهان، اصفهان

مقدسی نیا، حسین، سعیدی پور، بهمن، (۱۳۹۱)، نقش توسعه گردشگری در توسعه پایدار استان کرمانشاه.

۱۰- قنبری، سیروس، قاسمی، مریم، پورجوپاری، مرضیه، (۱۳۹۲)، بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستایی از دیدگاه جامعه میزبان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۳، شماره ۹، صفحات ۱۹-۴۶.

۱۱- عبدالهی، علی اصغر، مومنی آزاد، طاهر، شهداد پور، سمیرا، (۱۳۹۴)، توسعه پایدار گردشگری شهری با مدل SWOT (مطالعه موردی: شهر بوشهر)، همایش بین المللی جغرافیا و توسعه پایدار.

۱۲- حیدری، رسول، دهقان، ابوالفضل، (۱۳۹۸)، تحلیل شبکه دسترسی به هتل ها با توجه به توزیع مقاصد گردشگری (مطالعه موردی: شهر اصفهان)، نشریه گردشگری و توسعه، سال هشتم، شماره ۲، صفحات پیاپی ۱۹، صفحات ۱۴۷-۱۶۸.

منابع لاتین

13-Azam, M., Alam, M. & Hfeez, M. (2018). Effect of tourism on environmental pollution: Further evidence from Malaysia, Singapore and Thailand. *Journal of cleaner production*. 190; 330-338.

14-Yan, Yan, Wang, Yuan Chenxing, , Gang Wu, Quan, Zhao, Jingzhu, (2018), Urban sustainable development efficiency towards the balance between nature and human well-being: Connotation, measurement, and assessment, *Journal of Cleaner Production*, 10

15-Das, Jayoti & Dirieno, Cassandra. E. 2009. Global Tourism Competitiveness & Freedom of the Press, *Journal Of Travel Research*, Volum 47, Namber 4, <http://online.sagepub.com>.